

Ingeborg Bachmann a német nyelvű költészet modern klasszikusa 1957 és 1964 között egyetlen verset írt, a *Ti szavak*-at. 1964 és 1967 között hat verse született, majd rejtelmes haláláig – római lakásában tűz ütött ki, de nem szörnyű égési sebeibe, hanem megszokott gyógyszereinek hiányába halt bele – bezárta lírai műhelyét, csak prózát írt, főként *Todesarten* (Halálnemek) című regényciklusán dolgozott.

Az itt közölt négy vers előkészület és magyarázat erre az elhallgatásra. Bachmann, aki filozófiából doktorált, Wittgensteinről írott második értekezésének ezt a jellemző címet adta: „A kimondható és a kimondhatatlan”. Fejtegetéseit ezzel a Wittgenstein-idézettel zárja: „Érezzük, hogy még ha válaszoltunk is valamennyi lehetséges tudományos kérdésre, ezzel még csak nem is érintettük életünk problémáit. Ekkor persze több kérdés nem marad; és éppen ez a válasz.” A költészet viszont – a prózával ellentétben közvetlenül és vallomásos formában – életünk problémáival foglalkozik. Ha ezekre nincsenek szavak, akkor – mint Wittgenstein is követelte – hallgatni kell.

Wittgenstein hallgatását Bachmann tiltakozásnak fogta fel, egyrészt „a kor specifikus antiracionalizmusa, a metafizikusan megfertőzött nyugati, elsősorban német gondolkodás”, másrészt „e kor tudomány- és haladás-hitű tendenciái ellen”. A nyelv devalválódott, a „szavak bimbamja”, a megszakássá vált néven-nevezés, az esztétikai magatartás felelőtlensége megszépíti és áratalmatlanná varázsolja korunk szörnyűségeit. A költőnőre hathatott Adorno, akivel személyesen is jó kapcsolatban volt. Ha – mint a filozófus állította – Auschwitz után barbárság verset írni, akkor a világtól meg kell tagadni a képet, a „szavak üres moráját”, a kimondást, mint ezt Bachmann a *Ti szavak*ban követeli, melyet – nem véletlenül – Auschwitz költőnőjének, Nelly Sachsnek ajánlott. Vagy ha mégis meg akarnánk cáfolni Adorno tételét, akkor nyalánkságok feltalálása helyett az egyetlen lehetséges mondatot kell megtalálnunk. Az esztétikum így etikai követelmény függvénye lesz: csak a szavait szavatoló, tehát művéért teljes emberségével helytálló költőnek lehet esélye a sikerre. Az efféle gondolkodást és érzületet felfokozták az 1968-at megelőző nyugtalan évek, melyek feldúlták a nyugati értelmiség legjobbjainak szociális lelkiismeretét. Ezt az antifasiszta, sőt egalitárius ihletésű, de individuális értékrendű lelkiifurдалást fejezik ki a legmagasabb szinten Bachmann utolsó versei. Élvezetükért nagy árat kell fizetnünk: a költőnő „szavatolta szavait”, és csakugyan elhallgatott. Következetességéből fakadt késői költészetének tökélye és elapadása is.